

H (95) 10

**FRAMEWORK CONVENTION FOR THE
PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES
AND EXPLANATORY REPORT**

Romani translation

This translation was prepared by the European Roma Rights Center, Budapest (ERRC)

**Fremuni konvencia pala e protekcia/ arakhipen nacional minoritaturengi
(Strasbourg, 10-to novembri 1994-to berš)**

-E thema save si membrura Europake Konziloske thaj aver thema save somnissarde kadi fremuni konvencia;

-Gindosa kaj si o areslipen Europake Konzilosko te kerel so maj baro jekhipen maškar pire membrura po drom te protektuil thaj te realizuil e idealura thaj e principura save si khetano barvalipen;

-Gindosa kaj si maj lačo drom te realizuil pes kava areslipen protekcia e manušenge čačipengo;

-Mangipasa te kerel pes goda so e themenge prezidentura save si membrura vazde ande Wiena ando 9-to oktobri 1993-to berš;

-Mangipasa te prtektuin e nacional minoritaturenge čačimata save train pe lenge teritorie;

-Gindosa kaj e historia sikada kaj si e protekcia nacional minoritaturenge maj vasno/importanto po drom te kava kontinento ačhel stabilno;

-Gindosa kaj jekh čačo, pluralistikano amalipen/societato trubul te respektuil na numaj etnikano, kulturako, lingvistikano thaj konfesionalno identiteto varesave manušesko savo si minoriteto kaj trubul te kerel kondicie te o manuš buvljarel piro identiteto;

-Gindosa kaj si tolerancia thaj dialogo maškar e manuša importanto/vasno ando jekh societato;

-Gindosa kaj pala e prosperitetno Europa trubul bari ko-operacia maškar e lokalne thaj regionalne organura thaj gindosa kaj khonik či tromal te lel avereski teritoria;

-Respektosa pala e konvencia vaš e protekcia manušikane čačimaski thaj bazikane slobodimata vi ande relacia e protokolurenca;

-Respektosa pala e obligacie po drom te protektuin pes nacional minoritatura andar e konvencia thaj andar e deklaracia Jekhethaneske Naciengi thaj andar e dokumentura katar e konferencia pala e Europaki ko-operacia, thaj specialno pala e dokumentura andar o Kopenhagen 29.-to jun 1990-to berš;

-Mangipasa te keren principura save trubun te respektuin pes te ande thema save si membrura thaj vi ande aver thema save šaj len kava instrumento kerel pes protekcia pala e nacional minoritatura lenge čačimata thaj slobodimata respektosa pala o teritorial integriteto thaj vi nacionalo integriteto e themengo;

-Mangipasa te realizuin e principura save si skrinissarde/ramome ande kadi konvencia respektosa pala e nacionalne zakonura thaj e governonge politika;

Khetane phande:

Šero I

Kotor 1.

Protekcija nacional minoritetorengje lenge čačimata thaj slobodimata si jekh katar šerutne butja ande fremo e maškarthemutne protekciasa vaš e manuškane čačimata thaj kadale aktivitetura len pes sar maškar-themuni ko-operacia.

Kotor 2.

E paragrafura kadale konvenciake ka utilizuin pes numaj lačhipasa, hatjarimasa thaj toleranciasa thaj maj palal ka respektuin pes e principura pala e lači ko-operacia maškar e thema.

Kotor 3.

Svako manuš savo si nacional-minoriteto ka avel slobodo te alosarel te avel dikhindo sar vi si vol na thaj či ka avel les bilačo statuso godolese kaj alosrda sar kamla.

E manušen save si nacional minoriteto si čačimata save si skrinisarde/ramome ande kadi konvencia vol korkore vol khetane averenca.

Šero II

Kotor 4.

E thema save somnisarde kadi konvencia obliguisarde pes kaj ka e nacional minorititurengje garantuin egaliteto anglal o zakono thaj egalutni protekcija. Ande kava konteksto naj slobodo te kerel pes varesavi diskriminacia kontra varesavo manuš savo si nacional minoriteto.

E thema save somnisarde kadi konvencia obliguisarde pes kaj ka keren, kana trubul, e aktivitetura po drom te realizuil pes egaliteto maškar e manuša save si nacional minoriteto thaj aver save na-j ando kulturako, ekonomikano, politikano thaj societiesko dživdipen. Ka lel pes sama pala e specifikane kondicie ande save dživdinen varesave nacional minoritetura.

E aktivitetura save si oficielno vazdine opre ande relacia pala o paragrafo 2. či trubun te len pes sar diskriminacia.

Kotor 5.

E thema save somnisarde kadi konvencia lie pe peste obligacia te keren lače kondicie po drom te e nacional minoritetura arakhen thaj buvljaren piri kultura thaj protektuin piro identiteto, religia, čhib thaj e tradicia.

E thema save somnisarde kadi konvencia obliguisarde pes kaj či keren e politika savi džal po drom te kerel asimilacia nacional minorititurengi kontra lengi voja thaj ka protektuin kadale manušen katar svako akcia savi džal po drom te kerel asimilacia.

Kotor 6.

E thema save somnisarde kadi konvencia ka vazden opre e tolerancia thaj maškar-kulturako dialogo thaj ka keren aktivitetura po drom te anglunaren respekto, hatjaripen, thaj ko-operacia maškar sa e manuša save train pe lengi teritoria, bi diferenciacio pala lengo etnikano, kulturako, čhibako vol konfesionalno identiteto specialno ande kultura, edukacia thaj informišipen.

E thema save somnisarde kadi konvencia obliguisarde pes te keren e aktivitetura po drom te protektuin e manušen pe save si kerdini vol kerel pes tortura ,diskriminacia godolese kaj si len aver etnikano, kulturako, čhibako vol konfesionalno identiteto.

Kotor 7.

E thema save somnissarde kadi konvencia ka respektuin svakone manuše savo si nacionalo minoriteto te šaj slobodo kidel pes avere manušenca, te slobodo phenel godo so gindil, ande sosote patjal thaj savi religia kamel.

Kotor 8.

E thema save somnissarde kadi konvencia obliguisarde pes te oficielo phenen kaj svakone manuše savo si nacionalo minoriteto si čačipen te slobodo vakarel piri religia thaj te kerel religiake institucie thaj organizacie.

Kotor 9.

E thema save somnissarde kadi konvencia obliguisarde pes te den čačipen svakone manušes savo si nacional minoriteto po slobodo vakaripen, po slobodo gindipen te slobodo akceptuil thaj bičhalel e informacie pe leski dajaki čhib. E thema save somnissarde kadi konvencia ande fremo pire juridikane sistemasko ka keren šaipen e nacional minoritettorenge te na aven diskriminuime ando informišipen.

O paragrafo 1. kadale konvenciako či kerel na-šaipen/prohibicia e themenge save somnissarde kadi konvencia te den e oficielne lila manušenge save si nacional minoritettura save kamen te keren radio, TV programura vol kompanie pala o filmo.

E thema save somnissarde kadi konvencia či ka keren problemura e nacional minoritettorenge te von kamen te keren žurnala pe piri čhib. Ando fremo e zakonosko savo phenel pala o Radio thaj TV, e thema ka den čačipen e nacional minoritettorenge te keren e madia pala e mas-komunikacia pe piri čhib.

E thema save somnissarde kadi konvencia ando fremo pire juridikane sistemongo ka den šaipen e nacional minoritettorenge te keren butji ande media po drom te bararen e tolerancia thaj kulturako pluralizmo.

Kotor 10.

E thema save somnissarde kadi konvencia obliguisarde pes te den svakone manušese savo si nacional minoriteto šaipen te vakaren pe piri dajaki čhib vi privato vi oficielo.

Pe thana kaj bešen but manuša save si nacional minoriteto e thema save somnissarde kadi konvencia ka keren šaipen te vakarel pes minoritettorengi čhib vi oficielo.

E thema save somnissarde kadi konvencia obliguisarde pes te garantuin čačipen svakone manušese savo si nacional minoriteto te avel informišime pe čhib savi hatjarel sostar si šuvdino ando phanglipen te šaj protektuil pes anglal o krisi pe čhib savi hatjarel, thaj te godu trubul, te o krisi del lese manuše savo ka ričhibarel leske o krisipen.

Kotor 11.

1. E thema save somnissarde kadi konvencia obliguisarde pes te svako manuš savo si nacional minoriteto utilizil piro familiako anav (patronim) thaj čačo anav pe piri čhib thaj godu ka avel lesko oficielno anav.

2. E thema save somnissarde kadi konvencia lie pe peste obligacia te svakone manušese savo si nacional minoriteto den čačipen te pe piri dajaki čhib šuvel varesave somnura, ramosarimata vol varesave aver informacie vol privato vol oficielo.

3. Pe thana kaj dživdinen but manuša save si nacional minoriteto e thema save somnistrade kadi konvencia, ando fremo pire jurisdikane sistemongo, ka šuven e tradicional anava, e vulicenge anava thaj aver topografikane simbolura pe čhib kodole nacional minoritaturengo te godu kamen e manuša save si nacional minoriteto.

Kotor 12.

E thema save somnistrade kadi konvencia ka keren e aktivitetura ande fremo edukaciako thaj rodipasko po drom te šukaren thaj bararen e kultura, čhib thaj e religia nacional minoritaturenge thaj vi e majoritaturenge.

Ande kava konteksto e thema save somnistrade kadi konvencia ka den šaipen e nacional minoritaturenge te edukuin pire manušen save kamen te aven profesorura pala lengi dajaki čhib thaj maj palal von ka lotjharen e nacional minoritaturenge te kerel pes kontakto maškar e studentura save si nacional minoritatura thaj e profesorura.

E thema save somnistrade kadi konvencia lie pe peste obligacia te den egalutno šaipen savorenge pala e edukacia.

Kotor 13.

Ando fremo pire edukaciake sistemasko e thema save somnistrade kadi konvencia ka den čačipen nacional minoritaturenge te vi privato keren e institucie pala e edukacia.

Te e nacional minoritatura kamen te keren godu so si ramosardino ando paragrafo 1. e thema save die kava šaipen na-j obliguime te finansirin/den love pala gasave projektura.

Kotor 14.

E thema save somnistrade kadi konvencia lie pe peste obligacia kaj svakone manušes savo si nacional minoriteto si šaipen te sitjuvel piri dajaki čhib.

Pe thana kaj bešen but manuša save si nacional minoriteto te von godu kamen o governo ka del lenge šaipen te sitjuven piri dajaki čhib vol te edukuin pes pe godi čhib. O paragrafo 2. ka utilizil pes po drom te na kerel doš pala e čhib pe savi oficielno kerel pes edukacia ande godu them.

Kotor 15.

E thema save somnistrade kadi konvencia ka den šaipen e nacional minoritaturenge te len than ando kulturako, societetosko, ekonomikano džuvdipen ande varesave oficielne kontaktura thaj specialno ande kodola kontaktura save save si importante e nacional minoritaturenge.

Kotor 16.

E thema save somnistrade kadi konvencia či ka keren e aktivitetura save džan po drom te keren egaliteto pe thana kaj train majbut e manuša save si nacional minoritatura de so e manuša save si majoriteto.

Kotor 17.

E thema save somnistrade kadi konvencia lie pe peste obligacia te den šaipen e nacional minoritaturenge te keren kontaktura e manušenca save train ande aver thema thaj specialo e manušenca savenca si len khetano etnikano, kulturako, čhibako vol konfesionalno identiteto.

E thema save somnistrade kadi konvencia lie pe peste obligacia te na keren problemura e manuŝenge save si nacional minoritetura save kamen te len than ande varesave na-governoske organizacie(NGO) vi po nacionalo vi po internacionalo nivoo.

Kotor 18.

E thema save somnistrade kadi konvencia ka dikhen te phanden avere themenca duj-themutne vol but-themutne kontraktura specialo po drom te protektuin e manuŝen save si nacional minoritetura.

E thema save somnistrade kadi konvencia ka keren e aktivitetura te keren ko-operacia/khetani butji po drom te aŝutinen e nacional minoritaturenge.

Kotor 19.

E thema save somnistrade kadi konvencia lie pe peste obligacia te respektuin thaj utilizuin e principura andar e fremuni konvencia. E restriksie ande relacia pala kadi konvencia ka keren pes numaj pe thana pe save e maŝkar-themutne jurisdikane instrumentura den godo ŝaipen.

Ŝero III

Kotor 20.

Svako manuŝ savo si nacional minoriteto trubul te respektuil e nacional zakonura thaj averenge ĉaĉimata thaj specialo e ĉaĉimata e themeske kaj trail sar vi averenge minoritaturenge ĉaĉimata.

Kotor 21.

Khanĉi so si ramosardino ande kadi konvencia ĉi trubul te hatjarel pes sar ĉaĉipen te vareko kerel vareso so si kontra maŝkar-themutno ĉaĉipen thaj specialo so si kontra o egaliteto maŝkar e manuŝa, kontra o teritorial integriteto thaj politikano egaliteto maŝkar e thema.

Kotor 22.

Khanĉi so si ramosardino ande kadi konvencia ĉi trubul te hatjarel pes sar limito vol kontra varesave manuŝikane ĉaĉimata save ŝaj aven protektuime zakonenca vol avere kontraktosa save ramosarde e thema save somnistrade kadi konvencia.

Kotor 23.

E ĉaĉimata thaj e slobodimata save si rezultato kadale konvenciako ka aven ande relacia e paragrafonenca andar kadi konvencia.

Ŝero IV

Kotor 24.

1. O komiteto e ministrenge Europake Konzilosko ka dikhel sar utilizuil pes kadi konvencia katar e thema save somnistrade kadi konvecia.

2. E thema save somnistrade kadi konvencia save naj membrura Europake Konzilosko ka len than ande implementaciako proceso pe modalitetura save ka keren pes.

Kotor 25.

Ande jekh-berŝesko periodo katar o djes kana kadale konvencia avel ĉaĉi zor o them savo somnistrada kadi konvencia ka biĉhalel raporto e General sekretareske Europake Konziloske save jurisdikane aktivitetura si kerdine po drom te realizuin pes e principura kadale konvenciaki.

Pala godo svako them savo somnisarda kadi konvencia ka bičhalel e general sekretareske pe vramake periodura vol kana o komiteto ministrengo godo kamel, informacie save si vasne te realizuil pes kadi konvencia.

O general sekretari ka bičhalel e informacie e ministrurenge save si ando komiteto ande relacia pala e kondicie andar kava kotor.

Kotor 26.

O komiteto ministrengo khetane e experturenca ka dikhel dal si e aktivitetura save kerde e thema save somnisarde kadi konvencia, lače po drom te realizuin pes e principura andar kadi konvencia.

Ko thaj sar ka alosaren pes e expertura pala kadi butji ka dikhel o komiteto e ministrurengo ande jekh beršengo periodo katar o djes kana kadale konvencia avel čači zor.

Šero V

Kotor 27.

Kadi fremuni konvencia ka avel putardi svakone themese savo kamel te somnil las thaj savo si membro Europake Konzilosko. E konvencia ka avel putardi pala o somnato vi e themenge save e ministrurengo komiteto akharel te godo keren. E konvencia šaj ratifikuil pes, akceptuil pes vol šaj kerel pes laki konfirmacia. E instrumentura pala e ratifikacia, akceptacia vol ratifikacia ka aven deponuime ka General sekretari Europake Konzilosko.

Kotor 28.

Kadale konvencia ka avel čači zor po maj angluno djes ando čhon kana nakhel o trin čhonengo periodo katar o datumo kana e 12 thema save si membrura Europake Konzilosko die piro somnato telal kadi konvencia.

Svako them savo si membro Europake Konzilosko thaj savo kamel te somnil kadi konvencia trubul te ažukarel trin čhon katar o djes kana somnisarda kadi konvencia te avel las čači zor thaj te aresen e ratifikaciake instrumentura.

Kotor 29.

Kana e konvencia avel čači zor thaj kana keren pes e konsultacie e themenca save somnisarde kadi konvencia o komiteto ande savo bešen e Europake ministrura ande relacia pala o kotor 20. Europake konziloske statutosko šaj akharel svakone theme savo si mebro Europake Konzilosko thaj savo či somnisarda kadi konvencia ande relacia pala o kotor 27. te somnil kadi konvencia.

Svako them savo kamel te somnil kadi konvencia trubul te džanel kaj las ka avel čači zor maj angluno djes ando čhon palal trin čhonengo periodo katar o djes kana sesa deponuime e instrumentura pala o thanimasko linipen ka general sekretari Europake Konzilosko.

Kotor 30.

Svako them šaj ande vrama kana somnil vol deponuil pire ratifikaciake instrumentura phenel e teritoria kaj kamel te kadi konvencia utilizil pes.

Savko them šaj maj palal, lilesa savo ka bičhalel e General sekretarese, buvljarel e teritorie pe save kamel te kadi konvencia utilizil pes. Ande relacia pala kadi nevi teritoria e konvencia ka avel čači zor jekto djes ando čhon kana nakhel trin-čhonengo periodo katar o datumo/djes kana areslo godo lil e General sekretareske.

Svako mothovipen savo si ande relacia kadale duje maj anglune paragrafurencia šaj avel pala svako teritoria cirdini lilesa savo trubul te bičhalel pes e General sekretareske. Kadale liles ka avel čači zor ande majangluno čhonesko djes kana nakhel trin čhonengo periodo katar o datumo/djes kana aresli godi informacia katar o general sekretari.

Kotor 31.

Svako them savo somnisarda kadi konvencia šaj kana kamel te cirdel piro somnato katar e konvencia jekhe lilesa savo trubul te bičhalel e General sekretareske Europake Konziloske.

Kadale liles ka avel čači zor ande majangluno djes ando čhon savo ka avel palal e šov čhonengo periodo katar o datumo kana e general sekretreske avilo o lil pala o cirdipen.

Kotor 32.

O General sekretari Europake Konzilosko ka phenel e themenge save si membrura Europake Konziloske avere themenge save somnisarde kadi konvencia thaj svakone themese savo kamel te somnil kadi konvencia:

savo them somnil e konvencia

ko deponuirada e ratifikaciake instrumentura

svako datumo/djes kana thaj kaj kadale konvencia avel čači zor ande relacia pala o kotor 28, 29, 30.

Svako aver akto, informacia vol lil savo si ande relacia kadale konvenciasa.

E Konvencia si kerdini ando foro Strasbourg, po 10.-to novembri 1994.-to berš pe anglikani thaj francikani šhib. Liduj tekstura si jekh sar aver thaj po jekh kopia si deponuime ande Europake konzilosko arhivo. O General sekretari Europake Konzilosko ka del čače kopie svakone themese savo si membro Europake Konzilosko thaj ka del vi svakone themese savo si akhardino te somnil vo te lel than ande kadi konvencia.

So kamel thaj so sikavel e Fremutni konvencia Pala E protekcia Nacional Minoritaturengi?

1. E Europako konzilo 40 berš kerda analiza pala o statuso nacional minoritaturengo. Ande maj angluno berš (1949-to kana sas kerdino e Europako Konzilo) o parlamento phenda ande piro raporto ,savo kerda lengo komiteto, sode si importante te protektuin pes e nacional minoritatura. Ando berš 1961-to o parlamento šuvda vadži/inke jekh artiklo ande dujto protokolo po drom te protektuil e nacional minoritaturengi čačimata, save naj ses protektuime maj anglal, Europake Konvenciasa Pala E Manušikane Čačimata. Kadi konvencia, ando kotor 14, maj anglal semplo phendas kaj našti kerel pes diskriminacia mamuj/kontra nacional minoritatura. Ando berš 1961-to kerdini si nevi formulacia pala e protekcia nacional minoritaturengi:

"E manušen save si nacional minoritatura si čačipen pe piri kultura, te vakaren piri čhib, te keren pire škole thaj te sitjuven pe čhib savi von ka alosaren, thaj si len čačipen pe piri religia".

2. Experturengo komiteto, kaske si phendino te dikhel si vol na šaipen te kerel pes gasavo protokolo, či kerda butji jekh cikni vrama, dži kaj ande Belgia či kerda pes finalno deciziji pala lengo kazuso e nacional minoritaturenca ande relalacia pala e čhib.(Europako Kriši Pala E Manušikane Čačimata, kerda pala kava kazuso deciziji ando 27-to jul 1968-to berš, seria A numero 6). Kava kriši ando 1973-to berš phangla kaj naj varesavo baro trubulipen te ande relacia e minoritaturenge čačimatengi kerel pes varesavo special protokolo. Pe aver rig e expertura gindisarde kaj kava protokolo šaj žutil thaj kaj či avel baro juristikano problemo te vov akceptuil pes.

3. Ande nevi vrama o parlamento dia e rekomodacia te keren pes varesave juristikane thaj politikane aktivitetura e ministrongenge komitetoske, thaj specialno sar trubul te keren pes e protokolura thaj e konvencie pala e nacional minoritatura. E rekomodacia 1134 (1990) intjarel ande peste e principura pala save o Parlamento gindil kaj si importante po drom te protektuin pes e nacional minoritatura. Ando oktobri, 1991-to berš, e grupa pala e manušikane čačimata kerda jekh politikani thaj juristikani analiza , po drom te dikhel sar e Europako Konzilo trubul te butjarel thaj te protektuil e nacional minoritaturenge čačimata.

4. Ando čhon maj 1992-to berš, e ministrongengo komiteto phenda e komitetoske pala e manušikane čačimata te arakhen o drom sar te keren pes specifikane juristikane norme pala e protekcia nacional minoritaturengi. O komiteto pala e manušikane čačimata kerda jekh experturengo komiteto savo trubusarda te kerel special juristikane standardura thaj vi te lel sama te kadale standardura aven komplementar maškar e Europako Konzilo thaj Organizacia Pala E Europaki Protekcia. O komiteto pala e manušikane čačimata thaj e experturengo komiteto kerde e analiza pala e tekstura save vakaren pala kava problemo, specialo o teksto savo trubusarda te tradel pes avri sar Europaki Konvencia Pala E Protekcia Nacional Minoritaturengi thaj savo sas kerdino katar e Europaki Komisia pala e čačimata(Veneciaki komisia), Austriako teksto savo kava them kamla te šuvel sar special protokol khetane e Europake Konvenciasa Pala E Manušikane Čačimata, šema pala o special protokol pala savo e rekomodacia dia o Parlamento 1201 (1993-to berš). O komiteto pala e manušikane čačimata kerda raporto e ministrongenge komitetoske po 8-to septembri 1993-to berš, thaj dia sugestia pala e juristikane

standardura thaj juristikane instrumentura save trubun te aven šuvdine ande zakono pala e nacional minoritetura. Ande relacia pala kava so si opre ramosardino/skrinisardo o Komiteto pala e manuškane čačimata dikhla kaj si bare diferencie maškar e expertura sar trubul te hatjarel pes thaj dikhel pes fraza nacional minoritetura.

5. E themenge thaj e governonge prezidentura po kidipen ande Wiena po 8-to thaj 9-to oktobri 1993-to berš kerde final deciziji pala e nacional minoritetura. Von khetane vazde opre kaj e nacional minoritetura trubun te respektuin pes thaj preotektuin pes po drom te e Europa avel stabilo. E themenge thaj e governonge prezidentura lie pe peste obligacia te respektuin e juristikane norme ande relacia pala e nacional minoritetura. Appendix II andar e Wienaki deklaracia phenda e ministrongeko komitetoske:

te ande majxarno periodo kerel piro lil sar sugestia pala e Fremutni Konvencia ande savi ka vazden pes opre e principura save trubun te respektuin e thema save si membrura, po drom te protektuin nacional minoritetorengo čačimata. Maj palal kava instrumento trubul te avel putardo pala o somnipen/signatura e themenge save naj membrura; te kerel piro lil sar sugestia pala o protokol savo ka džal khetane e Europake Konvenciasa Pala E Manušikane Čačimata ande fremo e kulturako, e paragrafurencia save ka garantuin individual čačimata, special pala e manuša save si nacional minoritetura.

6. O komiteto e ministrongeko kerda po 4-to novembri jekh ad hoc komiteto pala e protekcia nacional minoritorengi. Vov kerda butji sar sas phendino thaj vazdindo opre ande Wiena. O komiteto ande savo bešen e sikavne manuša andar e thema save si membrura Europake Konziloske startuisarda piri butji ande maj angluno beršesko čhon 1994-to berš. Ando komiteto bešen as vi e manuškane čačipaske komitetoske reprezentantura, reprezentatura konziloske pala e kulturaki kooperacia, e reprezentantura komitetoske pala o informišipen thaj e reprezentantura katar e Europaki komisia pala e demokratia. O baro komesari andar e Organizacia pala e Europaki Protekcia Nacional Minoritorengi thaj o reprezentanto andar e Europake Konziloski Komisia sesa pe kava bešipen.

7. O komiteto pala e protekcia nacional minoritorengo po 15-to aprili 1994-to berš dia piro cikno raporto e ministrongeko komitetoske pal akava komiteto dia maj dur kava raporto e parlamentose (dokumento 7109). Pe piro 94-to bešipen ando maj 1994-to berš, o komiteto e ministrongeko sasa but lošalo pala o anglunipen savo sas kerdino katar o djes kana sas vazdino o deciziji kaj trubul te džal pes po drom savo si skrinisardo/ ramosardo ande Wienaki deklaracia.

8. Jekh numbri katar e paragrafura fremutne konvenciaki ande save rodel pes politikani arbitraža thaj e paragrafura save vakaren kaj trubul te dikhel pes sar kadi konvencia utilizil pes kerda o komiteto e ministrongeko po 7-to oktobri 199-to berš.

Po bešipen savo sasa katar 10-to dži kaj 14-to oktobri 1994-to berš, o Komiteto Pala E Protekcia Nacional Minoritorengi andas o deciziji te del e sugestia e ministrongeko komitetoske, so trubul te avel ramosardino ande fremutni konvencia. Po 95-to komitetoske ministrongeko bešipen savo sas po 10-to novembri 1994-to berš kadi sugestia sas lindi/akceptuime. E Fremutni Konvencia si putardi pala o somnipen pala e thema save si Europake Konziloske Membrura katar o 1-to februari 1995-to berš.

General komentara

Fremutne konvenciake areslimata

E Fremutni Konvencia si jekh juristikano thaj obligaciako instrumento savo lel sama pe nacional minoritetura. Fremutne konvenciako areslipen si te kerel e juristikane principura save e thema ka respektuin thaj utilizuin po drom te protektuin e nacional minoritetonge čačimata. E Europako Konzilo akceptuisarda o akharipen savo kerda e Wienaki deklaracia (appendix II) te e politikane obligacie save ses akceptuime pe Konferencia Pala E Europaki Protekcia Thaj Kooperacia aven transfomišime so maj but ande juristikane obligacie.

Fundone alava

Kadi forma Europake Konvenciaki intjarel ande peste e obligacie save e thema trubun te utilizuin. Kadale paragrafura muken e themenge jekh cikno diskreciono čačipen sar te keren e areslimata save obliguisarde pes te keren.

Trubul te phenel pes vi godo kaj e Fremutni Konvencia či intjarel ande peste e definicia pala e nacional minoritetura. Maj palal si vazdino opre kaj ande kadi faza našti kerel pes jekh general definicia savi ka avel lindi katar sa e thema save si membrura Europake Konzilosko.

E principura/norme save si šuvdine ande fremutni konvencia ka utilizin pes maškar e themenge nacional zakonura thaj maškar e politika savi ka keren e themenge governura. Vaso si te džanel pes kaj kava naj kolektiv čačimata thaj kaj si o akcento pe protekcia nacional minoritetorengi save šaj realizuin pire čačimata korkore vol khetane averenca (dikh o artiklo/kotor 3, paragrafo 2). E Fremutni Konvencia dikhel thaj džal palal vi aver tekstura save si akceptuime katar aver organizacie.

E Struktura Fremutne Konvenciaki

Kadale konvencia si preambula thaj operativo kotor savo injtarel ande peste pandž sekcio.

Sekcio I intjarel ande peste e paragrafura save vazden opre varesave fundone principura save šaj den explanacia pala aver paragrafura kadale konvenciako.

Sekcio II intjarel ande peste o katalogo pala varesa special principura

Sekcio III intjarel ande peste paragrafura save den explanacia sar trubun te hatjaren pes thaj te utilizin pes e paragrafura andar kadi konvencia.

Sekcio IV intjarel ande peste e paragrafura sar lel pes sama save thema thaj sar utilizin kadi konvencia

Sekcio V intjarel ande peste agorimaske paragrafura save si kerdine sar vi aver konvencie ando fremo e Europake Konzilosko.

E Kometara pala e paragrafura Fremutne Konvenciaki

Preambula

E Preambula sikavel sostar si kerdini kadi konvencia thaj so si intereso e themengo save die sugestia te kerel pes kadi konvencia. E anglune alava ande kadi konvencia sikaven amenge kaj kava instrumento šaj somnil thaj ratifikuil svako them vi e thema save na-j membrura Europake Konziloske (dikh o kotor 27 thaj 29).

21. E preambula akharel pes pe statutosko areslipen e Europake Konzilosko thaj po jekh metodo te realizuil pes kava areslipen: te protektuin pes e manuškane čačimata thaj slobode.

22. E fremutni konvencia akharel pes pe Wienaki deklaracia savi kerde e themenge prezidentura thaj e governonge prezidentura Europake Konziloske thaj savi sas baza te kerel pes e Fremutni Konvencia (dikh opre o paragrafo 5). O teksto savo si skrinisardo ande preambula si pherdo e gindurenca andar e Deklaracia thaj specialo si pherdo e gindurenca andar o appendix II. E konvencia si pheredi vi e obligacienca andar e deklaracia save si ramosardine ande appendix I thaj II.

23. Ande preambula si ramosardino save trin lila die zor e manušenge te keren kadi Fremutni Konvencia. Maj angluno lil savo dia zor e manušenge te keren kadi konvencia sasa e Europaki Konvencia Pala E Protekcia/Arakhipen Manušenge Čačipaski, e instrumentura Jekhethaneske Naciengo thaj e Konferenciake Pala E Europaki Protekcia save intjaren ande peste e obligacia pala e protekcia nacional minoritetorengi.

24. E preambula vazdel opre e griža Europake Konziloski thaj e themengi save si Konziloske membrura pala e nacional minoritetura thaj inspirišime si e kotoresa 1, paragrafo 1 andar e Deklaracia Jekhethaneske Naciengo ande savo si ramosardino so si e nacional minoritetorengi čačimata, thaj so si e etnikane, religiake thaj čibake čačimata (Rezolucia 47/135 savi si tradini avri pe General Parlamentosko bešipen savo sas ande 18-to decembri 1992).

25. Godolese kaj si e Fremutni Konvencia putardi pala o somnipen vi e themenge save na-j membrura Europake Konziloske kerdino si o deciziji te ande konvencia šuven pes vi varesave principura andar save hatjaren pes e čačimata thaj e sloboda save garantuin pes vi ande Europaki Konvencia Pala E Protekcia Manušenge Čačimaski vol andar e protokolura save si ramosardine khetane kadale konvenciasa (dikh o kotor 23 Fremutne Konvenciako)

26. E butjaripasko sistemo pe savo si kerdini kadi konvencia si sar vi o butjaripasko sistemo pe savo si kerdino o dokumento savo akharel pes Pakto Pala E Civil Thaj Politikane Čačimata (kotor 27) thaj e deklaracia pala e manušenge etnikane, religiake thaj čibake čačimata. E definicia pala e nacional minoritetura andar e Fremutni Konvencia na-j sar ande aver juristikane dokumentura.

27. Akharipen pe varesave obligacie andar o fremo Konferenciako Pala E Europaki Protekcia si mangipen andar e Wienaki Deklaracia appendix II te e Europako Konzilo pire politikake idea transformišil so maj but ande juristikane obligacie. O dokumento andar o foro Kopenhagen specialo sikada o drom sar trubul te kerel pes kadi Fremutni Konvencia.

28. Anglal maj paluno kotor sikavel šerutno areslipen Fremutne Konvenciako: te kerel pes lači protekcia nacional minoritetorengi thaj te avel len čačimata sar vi averen. Ande kava paragrafo si ramosardino kaj kadi konvencia trubul te kerel protekcia nacional-minoritetorengi ando fremo e čačipasko.

29. O maj paluno kotor sikavel kaj e paragrafura kadale konvenciaki na-j konkreto utilizuime. E konvencia či lel sama sar utilizuin pes e čačimata ande thema save si membrura kadale konvenciake.

Sekcia I

Kotor 1.

30. Areslipen anglune kotoresko fremutne konvenciako si te vazdel opre sode si vasno te protektuin pes e nacional minoriteta. Kadi konstatacia či del šaipen e organurege save ses kerdina katar e Europaki Konvencia Pala E Manušenge Čačimaski Protekcia te keren analiza pala e Fremutni Konvencia.

31. Kava kotor si ande relacia pala e protekcia nacional minoritetorengi thaj pe lenge čačimata thaj sloboda. Kadi distinkcia thaj diferencia pala e formulacia sikavel kaj na-j slobodo te keren pes kolektiv čačimata pala e nacional minoriteta (dikh o komentari pala o kotor 3). E thema save somnissarde kadi konvencia khetane vazde opre kaj e protekcia pala e nacional minoriteta šaj kerel pes vi perdal e protekcia e manušengi save si nacional minoriteto.

Kotor 2.

32. Kava kotor kerel principura sar trubul te utilizuil pes Fremutni Konvencia. O kotor si pherdo gindurenca andar e Jekhethaneske Naciengi Deklaracia savi del explanacia pala e principura andar o maškar-themutno čačipen, pala e amalipaski relacia thaj kooperacia maškar e thema sar si godo ramosardino ande šerutno Jekhethaneske Naciengo dokumento (Rezolucia General Parlamentoski 2625 katar 24-to oktobri 1970-to berš). Kadale principura save si ramosardine ande kava Jekhethaneske Naciengo dokumento si global thaj but si importante pala e Fremutni Konvencia.

Kotor 3.

33. Kava kotor intjarel ande peste duj principura save si ulade thaj šuvdine ande duj uladine paragrafura.

Paragrafo 1

34. O paragrafo 1 maj anglal garantuil svakone manušese savo si nacional minoriteto sloboda te hatjarel pes vol na sar nacional minoriteto. Kava paragrafo mukel svakone manušese savo si nacional minoriteto šaipen te phenel kamel vol na te avel protektuime e Fremutne Konvenciasa.

35. Kava paragrafo či trubul te hatjarel pes po drfom te varesavo manuš korkore vojako anel decizji si vov vol anj nacio0nal minoriteto. O subjektivo alosaripen e manušesko te phenel si vov vol na nacional minoriteto na-j slobodo.

36. Paragrafo 1 del garancia kaj pe khanikaste či kerel pes tortura godolese kaj o manuš slobodo alosarda te avel vol na nacional minoriteto.

Paragrafo 2

37. O paragrafo 2 sikavel kaj e čačimata thaj e slobode save aven avri andar e Fremutni Konvencia šaj utilizuin pes vol korkore vol ande grupa averenca. Kade del pes šaipen te e čačimata thaj e sloboda utilizuin pes ande grupa averenca numaj trubul te kerel pes diferencia maškar kadala čačimata thaj kolektiv čačimata. O alav "aver" trubul te hatjarel pes globalo thaj godo alav intjarel ande peste e manušen save si jekh nacional minoriteto, aver nacional minoriteto vol majoriteto.

Sdekcia II

Kotor 4.

38. O areslipen kadale kotoresko si te protektuil šaipen te utilizuin pes e principura pala o egaliteto thaj na diskriminacia e manušengi save si nacional minoriteto. Kava so si ramosardino ande kava kotor trubul te hatjarel pes an konteksto Fremutne konvenciako.

Paragrafura 1 thaj 2

39. E paragrafo 1 si jekh klasiko relacia pala e principura. O paragrafo 2 sikavel kaj jekh egaliteto/jekh-sar-averipen, maškar e minoritutura thaj majoritutura, kamel katar e thema save somnissarde kadi konvencia te keren special aktivitetura save si ande relacia pala e kondicie e manušenge kaske čačimata si phagarde. Kadale aktivitetura trubun te respektuin o principio savo vazdel opre e proporcija po drom te na phagaren pes avere manušenge čačimata thaj te na kerel pes e diskriminacia kontra lende. Kava principio maj palal kamel te kadala aktivitetura na keren pes maj but de so trubul, po drom te kerel pes so maj lačo egaliteto/jekh-sar-averipen.

40. Ande Fremutni Konvencia na - j varesavo special paragrafo pala e egalutne šaimata. E manuša save kerde e konvencia gindissarde kaj či trubul te šuvel pes gasavo paragrafo godolese kaj si kava principio vazdino opre ando paragrafo 2 kadale kotoresko. Godolese kaj si ande paragrafo 1 vazdino opre o principio pala e na-diskriminacia e manuša save kerde e konvencia gindissarde kaj kava principio šaj respektuil pes vi pala o slobodo phiripen.

Paragrafo 3

41. O areslipen kadale paragrafosko si te sikavel kaj e aktivitetura andar o paragrafo 2 či trubun te hatjaren pes kontra o principio savo vazdel opre o egaliteto/jekh-sar-averipen thaj na-diskriminacia. Lesko areslipen si te del e nacional minoritetorenge egaliteto sar si vi e majorituturen.

Kotor 5.

42. Kadale kotore si sar areslipen te del šaipen e nacional minoritetorenge te intjaren thaj buxljaren piri kultura thaj piro identiteto.

Paragrafo 1

43. Kava paragrafo vazdel opre štar šerutne elementura save keren nacional minoritetorengo identiteto. Kava paragrafo či trubul te hatjarel pes kaj sa etnikane, kulturake, čhibake thaj religiake diferencia džan po drom te keren nacional minoritutura

(dikh o raporto katar e eksperturengo kidipen ando fremo e Konferenciake Pala E Europaki Protekcia savo sas ande foro Geneva 1991-to berš. kotor II paragrafo 4).

44. Akharipen pe "tradicia" naj konfirmacia savi si kontra nacional čačipasko thaj vi pala kava si limito.

Paragrafo 2.

45. O areslipen kadale paragrafosko si te protektuil/arakhel e nacional minoritetoren katar e asimilacia. E korkore vojaki asimilacia si muklini.

46. O paragrafo 2 mukel e themen save somnissarde kadi konvencia te keren e aktivitetura savi vazdel opre e integraciaki politika. Vov vazdel opre o fakto sode si importante e social kohezija thaj maj palal kava paragrafo vazdel opre o mangipen savo si skrinisardo ande preambula te e kulturaki diferencia maškar e manuša na kerel o parudipen maškar lende vaj te šukarel o societato.

47. Kava kotor vazdel opre e griža andar o appendix III Wienake Deklaraciaki (Deklaracia thaj o akciako plano pala o maripen kontra o rasizmo, ksenofobia, anti-semitizmo thaj na-tolrancia)

Paragrafo I

48. O paragrafo 1 vazdel opre sode si vasno/importanto te e thema save somnissarde kadi konvencia anglunaren/vazden opre tolerancia thaj maškar-kulturako dialogo, respekto maškar e manuša, hatjaripen maškar lende thaj respekto pala sa e manuša save train ande jekh them. Ande kava paragrafo specio vazdel pes opre e edukacia, kultura thaj media godolese kaj si von maj importante te realizuin pes kadale areslimata.

49. Po drom te zuralel pes e societatoski kohezia areslipen kadale paragrafosko si te vazdel pes opre e tolerancia thaj maškar kulturako dialogo, te čhuden pes pe rig e bariere maškar etnikane, čhibake, kulturake thaj religiake grupe. Te realizuin pes kadala areslimata ka ispiden pes e maškar kulturake organizacie save vazden opre respekto, hatjaripen, thaj integracia kadele manušenge ando societato.

Paragrafo 2

50. Kava paragrafo si inspiřišime paragrafosa 40.2 katar o dokumento e Konferenciako Pala E Europaki Protekcia andar o foro Kopenhagen. Areslipen kadale obligaciako si te protektuil sa e manušen pe save vareko komael te kerel tortura ,diskriminacia,violencia.

Kotor 7.

51. Areslipen kadale kotoresko si te garantuil svakone manušese savo si nacional minoriteto čačipen pe fundamental slobode save si skrinissarde ande kava kotor. Kadale sloboden si univerzal karaktero ,egalutne si pala sa e manuša thaj na-j importante si von nacional minoriteto vol na.(dikh sar egzamplo e paragrafura andar e kotora 9,10,thaj 11 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo), numaj but si imporantno pala e protekcia nacional minoritetorengo.

52. Kava paragrafo vazdel opre te e themen save somnissarde kadi konvencia trubul te avel pozitiv obligacie te protektuin maj anglal skrinissarde slobode katar e phagarimata save či kerel o them.

53. Varesave slobode save si sikade ando kator 7 buxljardine si ande katora 8 thaj 9.

Kotor 8.

54. Kava kator maj užes sikavel e principura sar te protektuil pes e sloboda pala e religia de so o kator 7. Vov kerel kombinacia pala e elementura andar e paragrafura 32.2, 32.3 thaj 32.6 katar o dokumento Organizaciaki Pala E Europaki Protekcia andar o foro Kopenhagen. Kadi sloboda šaj utilizuil svako manuš pal e manuša save si nacional minoriteto trubun ande relacia pala o kator 4 maj but.

Kotor 9.

55. Kava kator intjarel ande peste principura sar te protektuil pes e sloboda maj užes de so ando kator 7.

Paragrafo 1

56. Angluni sentenca ande kava paragrafo kerdini si sar e dujto sentenca andar o kator 10/1 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo. Kadi sentenca vakarel pala e sloboda te akceptuin pes thaj te den pes e informacie thaj e ideje pe minoritotorengi čhib, kadi sentenca vakarel vi pala e sloboda te akceptuin pes thaj den pes e informacie thaj e ideje pe majoritetorengi thaj minoritetorengi čhib.

57. Dujto sentenca andar kava paragrafo intjarel ande peste protekcia te na avel diskriminacia pala e media. Alava „ ando fremo juristikane fremongo“ šuvdine si po drom te respektuil pes o maj baro zakono e themengo savo čaj kerel limito dži kaj e thema save somnissarde kadi konvencia šaj keren regulacia pala e media.

Paragrafo 2

58. Kava paragrafo si kerdino sar vi e trito sentenca 10/1 kotoresko Europake Konvenciako.

59. E themesko decizji ko šaj te kerel o radio vol televizia trubul te kerel pes objetivo thaj či tromal te avel diskriminatorno. Kadale kanonurenca/principonenca save naj konkreto šuvdine ande trito sentenca (kator 10/1 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo) e manuša save kerde kadi konvencia gindissarde kaj ka avel but importante sar instrumento savo trubul te protektuil e nacional minoritetoren.

60. E formulacia “radio savo ašunel pes“ savi si ramosardini ando paragrafo 3 kadale kotoresko naj si šuvdini ande egalutni senetnca ando kator 10 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo. O formulacia si šuvdini te vazdel opre adjivesutni terminologia pal te na kerel varesavi materialo diferencia ande relacia pala o kator 10 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo.

Paragrafo 3

61. Maj angluni sentenca andar kava kotor , savi vakarel sar trubun te keren pes thaj te butjaren e štampime media, intjrel ande peste vi jekh negativo obligacia, pal e dujto sentenca vazdel opre pozitivno obligacia ando fremo radio thaj tv emisijengo (sar trubun te den pes e frekvencie) kadi diferencia sikavel kaj si cikno o numbri e frekvenciengo thaj kaj kava trubul te regulišil pes. O čačipen e nacional minoritetorengo te roden love vol vareso aver so trubul len te keren e media na-j khatinende užes ramosardino godolese kaj godo hatjarel pes andar kava kotor.

Paragrafo 4

62. Kava paragrafo vazdel opre sode si importante te keren pes special kotora save ka keren duj areslimata: pe jekh rig -ažutipen e nacional minoritetorenge te avel len acceso pe media thaj pe dujto rig te anglunaren tolerancia thaj kulturako pluralizmo. Sostar utilizuil pes o alav "special aktivitetura" ramosardino si ando komentaro po kotor 4/2(dikh o paragrafo 39) savo utilizuil kava alav. Kava paragrafo vazdel maj dur e obligacia andar maj paluni sentenca (kotor 9/1) E aktivitetura andar kava paragrafo šaj džan po drom te ažutinel pes e programonenge save si pala e nacional minoritetura vol den šaipen pala o dialogo maškar e grupe thaj maj palal den zor e redaktorenge thaj – žurnalisturenge te akharen e nacional minoritetoren pe lenge programura.

Kontor 10.

Paragrafo 1

63. Sloboda svakone manušeski savo si nacional minoriteto te utilizuil piri čhib specialo si vasno/importante. Svako manuš savo si nacional minoriteto maj lače ka vazdel opre thaj arakhel piro identiteto te vakarel pe piri čhib. Maj dur del len šaipen po slobodo vakaripen. Alav "oficielo"trubul te hatjarel pe sar po oficielo than , avri vol kana si o manuš ande grupa/kumpania averenca.

Paragrafo 2

64. Kava paragrafo či intjarel ande peste relacia maškar e manuša save si nacional minoritetura thaj e oficielne themeske institucie. Vov si ande relacia numaj e juristikane organurenca.Kava trubul globalo te hatjarel pes: te šuvel ande fremo e obdusmanonen.sar si fakto kaj mašakar e manuša save vakaren pe piri minoritetorengi čhib thaj e šerutne themeske organura šaj avel komunikaciako problemu formulacia kadale paragrafosko mukel e themenge vi diskreciono čačipen.

65. Kana regulišin pes duj kondicie andar o paragrafo 2 e thema save somnissarde kadi konvencia ka muken e nacional minoritetorenge te utilizuin piri čhib,kana keren komunikacia e šerutne themenge organurenca. Trubul kava te kerel pes vol na ka dikhel o them . E fraza "so maj but thaj sode šaj" sikavel kaj but faktorura, specialo love, saven si e themen si ande relacia pala o šaipen te kerel pes kava vol na.

66. Obligacia e themengi te utilizuin e nacional minoritetorengi čhib na-j ande nisavi relacia pala o statuso oficial čhibako ande godu them. Godolese e Fremutni Konvencia intjarel pes pe rig thaj či kerel definicia so si godu "thana kaj dživdinen e nacional minoritetura" Avelas šukar te kerel pes formulacia savi ka lel sama pa special kondicie e themengi.

Paragrafo 3

67. Kava paragrafo baziril pes pe varesave paragrafura andar e katora 5 thaj 6 Europake Konvenciaki Pala E Manušikane Čačimata. Vov či džal maj dur katar e garancie save si dinde ande kadale katora.

Kotor 11

Paragrafo 1

68. Kava paragrafo del šaipen e themenge save somnissarde kadi konvencia te utilizuin kadale obligacie ande relacia pala pire šaimata. Sar egzemplo: e thema save somnissarde kadi konvencia šaj utilizuin piri alfabeta te ramon e anava manušenje save si nacional minoriteto ande fonetikano fremo. E manuša saven vareko aver zorasa trada te paruden piro anav trubun palpale te irin piro originalo anav. E juristikane sistemura e themenge ka respektuin e principura save somnissarde kadi konvencia po drom te respektuin e manušenje čačimata.

Paragrafo 2

69. E obligacia andar kava paragrafo vazdel oprej šaipen svakone manušeško te oficialno pe piri dajaki čhib šuvel e somnura thaj aver informacie save si privatne. Kava či čhudel pe rig o čačipen e themesko te rodel katar kadale manuša te šuven kadale somnura vi pe oficialno čhib vol aver minoritetorengi čhib. Kava "privato" si ande relacia pala sa so na-j oficielo.

Paragrafo 3

70. Kadale kotoresko areslipen si te anglunarel šaipen te e lokal anava, ulicenge anava thaj aver topografikane somnura save si official aven ramosardine vi pe nacional minoritetorengi čhiba. Po drom te e thema vazden opre kava principio si len čačipen te len sama te godo keren ando fremo pire juristikane sistemongo thaj vi te keren e kontraktura avere themenca. Trubul te phenel pes vi kaj e themen na-j obligacia te keren e kontraktura avere themenca te godo či kamen.

Kotor 12.

71. Kava kotor kamel te anglunarel/vazdel opre pindžaripen pala e kultura, istoria, čhib thaj religia sar nacional minoritetorengi kade vi e majoritetorengi ande jekh maškar-kulturaki perspektiva (dikh o kotor 6/1). O areslipen si te vazdel pes opre e tolerancia thaj dialogo sar godo phenel pes ande preambula Fremutne Konvenciaki thaj ando appendix II Wienake Deklaraciaki. E obligacia te keren pes egalutne šaimata pala e edukacia vi e nacional minoritetorengi vazdel opre e ideja andar e Wienaki deklaracia.

Kotor 13.

Paragrafo 1

72. E obligacia themengi save somnissarde kadi konvencia te den šaipen e nacional minoritetorengi te keren pire škole thaj institucie si ande relacia pala e kondicie e themengi pala e edukacia. E kondicie save si ande relacia pala kava paragrafo trubun te aven kontrolisime sar vi aver majoritetorengi institucie. Importante si te e kvalifikacie saven e manušen ka avel kana agorin godi škola aven tretirime sar vi averenge te si

egalutne e edukaciake standardura. O nacional zakono pala e edukacia trubul te avel objektivo thaj na-j slobodo te kerel pes diskriminacia.

Paragrafo 2

73. E čačimata andar o paragrafo 1 či cirden pala peste varesavi finansijsko obligacia e themeski savo somnisarda kadi konvencia numaj pe aver rig mukel šaipen pala kodole themesko ažutipen.

Kontor 14.

Paragrafo 1

74. Obligacia te del pe čačipen svakone nacional minoritetoske te sitjuvel piri dajaki čhib si importante godolese kaj si kava čačipen maj importante po drom te afirmišil pes thaj protektuil pes e manušesko identiteto. Kava paragrafo či trubul te hatjarel pes sar trubulipen e themesko te kerel pozitivno akcia thaj specialo finansijsko ažutipen.

Paragrafo 2

75. Kava paragrafo si ande relacia pala e edukacia pe dajaki čhib. E formulacia e paragrafoski si kerdini fleksibilo godolese kaj varesave thema šaj avel baro finansijsko, administartivo thaj tehnikano pharipen. Po drom te kerel edukacia pe nacional minoritetorengi čhib e themenge si muklino, ande fremo e paragrafosko, jekh diskreciono čačipen. Te si but manuša ando fremo jekhe nacional minoritetoresko save kamen te sitjuven pe piri dajaki čhib e obligacia si te keren godu. E formulacia “sode šaj” sikavel amenge kaj kadi obligacia si ande relacia pala godu si e themen love te keren kava vol na.

76. E definicia “te si but manuša ando fremo jekhe nacional minoritetoresko” si jekh kovli formulacia savi del šaipen e themenge save somnisarde kadi konvencia te len sama pala piri special situacia. E thema save somnisarde kadi konvencia šaj alosaren o drom sar te keren kadi edukacia pala e nacional minoriteta.

77. E alternative save si dinde ande kava kotor “šaipen te avel len edukacia pe dajaki čhib vol edukacia pe dajaki čhib”na-j kontra jekh averatar. O kotor 14//2 či ispidel e themen te keren vi jekh vi aver solucia. E formulacia kadale kotoresko či kerel na-šaipen e themen save somnisarde kadi konvencia te den šaipen te kerel pes edukacia pe nacional minoritetorengi čhib vol te von keren gasavi edukacia. Duj čhibaki edukacia šaj avel o drom sar te realizuil pes o areslipen andar kava paragrafo. E obligacia andar kava paragrafo šaj buxljarel pes vi pe maj cikne čhavre ande anglal edukaciako periodo.

Paragrafo 3

78. Šaipen pe edukacia pe nacional minoritetorengi čhib či tromal te kerel problemu pala e edukacia pe oficial čhib kodole themesko. E social kohezija thaj integracia maškar e manuša si maj bari kana o manuš savo si nacional minoriteto pindžarel e majoritetoski čhib.

79. E themen saven si maj but official čhiba korkore trubun te keren deciziji sar ka utilizuin kava paragrafo.

Kotor 15.

80. Kava kotor kamel te e thema save somnissarde kadi konvencia keren lače kondicie te e manuša save si nacional minoritetura len than ande kulturake, social thaj ekonomikane aktivitetura. Kadale kotoresko areslipen si te vazdel opre o egaliteto maškar e manuša save si nacional minoritetura thaj e manuša save si majoriteto. Te keren pes kadale šaimata e thema save somnissarde kadi konvencia trubun te keren e aktivitetura:

komunikacia thaj konsultacia e manušenca save si nacional minoritetura, maškar e organizacie save reprezentuin len kana e thema anen o decizji pala e zakonura thaj administrativ aktivitetura save si ande relacia kodole nacional minoritetorencia kooperacia e manušenca save si nacional minoritetorence reprezentantura kana keren pes regional planura thaj programura save direkto ka aven ande relacia e nacional minoritetorencia

so maj baro le-thanipen nacional minoritetorengo ando proceso kana keren pes e decizja thaj kana alosaren pes e manuša ande institucional organura po nacional thaj po lokal levelo/nivo

te kerel pes decentralizacia thaj te sa čhudel pes po lokal levelo/nivo.

Kotor 16.

81. Areslipen kadale kotoresko si te kerel na-šaipen kana vareko kamel pe zor te parugel o numbri e manušengo save bešen pe jekh teritoria thaj te kerel limito pala a čačimata thaj slobode andar e Fremutni Konvencia.

82. Kadale kotoresko areslipen si te čhudel pe rig e aktivitetura save kamen te keren limito pala e čačimata thaj slobode andar e Fremutni Konvencia. Na-j sas šaipen te buxljarel pes kava na-šaipen pe sa aktivitetura save keren limito pala e čačimata thaj e slobode godolese kaj varekana kadale na-šaimata si legitimne.

Kotor 17.

83. Kava kotor intjarel ande peste duj obligacie save si vasne/importante pala o intjaripen thaj buxljaripen kuturaki nacional minoritetorengi thaj prezervacia pala lengo identiteto.(dikh o kotor 5/1).O jekto paragrafo vakarel pala o čačipen te kerel pes slobodo amalipen e manušenca save dživdinen perdal e granica pal o dujto paragrafo protetktuil/arakhel o butjaripen e Na-Governoske-Organizacijenca

84. E paragrafura kadale kotoresko bazirin pes pe paragrafura 32.4 thaj 32.6 andar o dokumento savo sas kerdino pe Konferencia Pala E Europaki Protekcia ando foro Kopenhagen. E manuša save kerde kadi konvencia gindissarde kaj či trubul egzakto paragrafo pala e relacia e manušengi ando jekh them godolese kaj si godo phendino ande aver paragrafura Fremutne Konvenciako specialo ando kotor 7.

Kotor 18.

85. Kava kotor tradel e themen save somnissarde kadi konvencia te phanden duj-themutne thaj but-themutne kontraktura pala e protekcia nacional minoritetorengi. Vov maj dur vazdel opre e kooperacia perdal e granica jekhe themeski. Sar si phendino ande Wienaki deklaracia thaj ande lako appendixo II, kadale kontraktura si importante po drom te kerel pes tolerancia, anglunipen, stabiliteto.

Paragrafo 1

86. Duj themutne thaj but themutne kontraktura šaj te keren pes ando fremo e kulturako, edukaciako thaj ando informišipen.

Paragrafo 2

87. Kava paragrafo vazdel opre sode si importante e kooperacia perdal e granica jekhe themeski. Informaciengo pharuvipen thaj aver pharuvimata maškar e thema si importante po drom te kerel pes hatjaripen thaj patjiv. E kooperacia perdal e granica jekhe themeski si importante godolese kaj del šaipen te keren pes e kontraktura save si pe voja kodole manušenge.

88. Kava kotor del šaipen pala o limito, ciknjaripen thaj na-keripen varesave obligaciaki andar kadi konvencia. Kana e obligacien andar e Fremutni Konvencia si ekivalento ande varesave aver maškar-themutne juristikane instrumentura, specialo ande Europaki Konvencia Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo, šaj kerel pes limito, ciknjaripen thaj na-keripen varesave obligaciaki numaj te si ande relacia avere juristikane instrumentonca.

Sekcia III

Kotor 20.

89. Katar e manuša save si nacional minoritetura rodel pes te respektuin e themesko maj baro zakono thaj aver zakonura numaj kava či del slobodo e themenge te ignorišin e paragrafura andar e Fremutni Konvencia. E manuša save si nacional minoritetura trubun te respektuin vi averenge čačimata.

Kotor 21.

90. Kava paragrafo vazdel opre fundamental principura maškar-themutne čačipasko thaj phenel kaj e protekcia nacional minoritetoreng e čačimatengi trubul te avel ande relacia kadale principonenca.

Kotor 22.

91. Kava paragrafo savo si bazirime po kotor 60 Europake Konvenciako Pala E Protekcia Manušenge Čačimatengo Thaj Fundamental Slobodengo vazdel opre jekh lače pindžardo principio. Areslipen si te kerel pes šukaripen e manušenge save si nacional minoritetura katar sa e nacional thaj maškar-themutne zakonura pala e manušenge čačimata save si maj lače pala lende.

92. Kava paragrafo dikhel sar savi si relacia maškar e Fremutni Konvencia thaj Europaki Konvencia Pala E Manušenge Čačimata Thaj Fundamental Slobode save si ramosardine ande preambula kadale konvenciaki. E fremutni Konvencia našti parudel e čačimata thaj e slobode save si garantuime ande Europaki Konvencia Pala E manušenge Čačimata Thaj Fundamental Slobode. E čačimata thaj e slobode save si ramome ande Fremutni Konvencia thaj save si egalutne/jekh-sar-aver e čačimatenca thaj e slobodenca andar e Europaki Konvencia Pala E manušenge Čačimata Thaj Fundamental Slobode trubun te hatjaren pes kompatibilo.

Sekcia IV **Kotora 24-26.**

93. E ministrongho Komiteto lel sama sar utilizuil pes kadi konvencia katar e thema save somnarde las. E ministrongho komiteto maj dur lel sama sar e thema save na-j mambrura Europake Konziloski šaj utilizuin kadi konvencia.

94. Svako them savo somnarda kadi konvencia ka bičhalel e General sekretareske, pe periodura thaj kana godo e ministrengo komiteto kamel, informacie sar utilizuil pes e konvencia. O general sekretari ka bičhalel kadale informacie e ministronghe komitetoske. Maj angluno raporto ,kasko areslipen si te del kompleto informacia sar utilizuil pes e konvencia, trubul te bičhalel pes ande jekh beršengo periodo katar o djes kana e Konvencia sas čači zor ande godi phuv.

95. Te so maj lače lel pes sama sar utilizuil pes e konvencia ka kerel pes vadži jekh komiteto. Areslipen kadale komitetosko si te ažutinel e ministronghe komitetoske te vazdel opre sar save aktivitetura kerde e thema te realizuin e principura andar kadi konvencia.

96. O komiteto e ministrengo ka dikhel ande jekh beršengo periodo katar o djes kana kadale konvencia sas čači zor sar thaj so kerda o nevo komiteto ande savo ka aven e maj bare manuša save keren butji ando fremo manušenge čačipasko.

97. E komitutura save ka len sama sar utilizuil pes kadi konvencia ande thema ka kerel piri butji so maj transparento. Avelas šukar vi te keren pes raportura so von dikhle.

Sekcia V

98. Maj palune paragrafura save si intjardine ande kotora 27-32 si sar vi e konvencie thaj kontraktura phandine ando fremo Europake Konzilosko. Na-j šuvdino ni jekh kotor pala e rezerve; rezerve si mukline te si pala godo šaipen ando maškar-themutno čačipen thaj numaj e kotora 27 thaj 29 kamen special komentaro.

Kotora 27 thaj 29.

99. E fremutni Konvencia si putardini pala o somnipen e themenge save si membrura Europake Konziloske thaj putarde si vi pala aver thema te akharen len ministrongho komiteto. Trubul te hatjarel pes kaj “aver thema” si e thema save lie than ande Konferencia Pala E Europaki Protekcia Thaj Kooperacia. Kadale paragrafura len sama pala e Wienaki deklaracia savi phenda kaj e Fremutni Konvencia trubul te avel putardi vi avere themenge save na-j membrura (dikh appendix II katar e Wienaki deklaracia)
